

DOI: 10.46793/sabornost25.135M

ORCID ID: 0000-0002-3104-0975

Приказ

Златко Матић*Универзитет у Београду, Православни богословски факултет, Београд
Институт за систематско богословље**Ивана Брзановић,**
Црква Преноса мошћију Свјетіої Николе у Свилајниці
Свилајнац, 2025.

Сваки пут када ми, православни хришћани, говоримо о Цркви, имамо истовремено у виду две реалности: заједницу верног народа, који са својим свештенослужитељима чине Цркву и место где се та заједница сабира, које се, опет, назива црквом. Наш народ још увек идентично именује и сабрање и грађевину: Црква (сабрање Тројичног Бога, анђела и људи) се у цркви (грађевини) пројављује. Зато, говорити о Цркви, значи говорити и о храму, али и о различитим сферама црквеног живота једног места. У методологији богословских наука овај приступ смањује дистанцу субјекта који о Цркви пише и Цркве као објекта. Другим речима, најдубље о Цркви пише онај који је црквен, који Цркву доживљава као живу реалност, који се са Црквом сроди, који је заволи, а не онај који је стручно анализира тек као неки спољашњи објекат.

Ја сам, читајући књигу коју вечерас представљамо, то уистину осетио, доживео. Ауторка пише о свилајначкој Цркви, тако што нас лагано, методолошки заокружено, корак по корак, готово педагошки уводи у многе различите и вишеслојне сегменте који чине духовно богатство ове богомоље и њене заједнице. Ивана Брзановић своје читаоце информисе о њој, али их исто тако постепено узноси у сфере све већег интересовања за њен историјат, уметност и особито њен живот, пре и после богослужења, литургијски и после-литургијски начин постојања. На крају се читалац некако заљуби у Цркву Светог Николе. И тако прође пут којим је, сигуран сам, ишао и прошао и сам аутор. Пред вама је на крају једна једноставна ресавска лепотица, црква као свето место у коме се Бог, Архи-уметник пројављује.

* zmatic@bfspc.bg.ac.rs

Позната је богословска истина: **постојање црквеног народа претходи и онтолошки и хронолошки цркви као грађевини**. Народ зида цркву јер има потребу за њом. Ауторка и ово потврђује концептом своје монографије. Она нам говори најпре о формирању Свилајнца као насељеног места, од подсећања на то да градић вероватно лежи на старом римском локалитету, преко турског периода, па све до почетка 19. века. Након тога, читамо и директно наводимо: „Свилајнац је под промишљеном и чврстом управом Милосава Здравковића Ресавца од двадесетих година XIX века почео убрзано да се развија, чиме су се створили услови за изградњу цркве”. За овим следи лик кнеза Милоша и његова активност. Свилајнчанима није више био довољан запис, ни „стари дуд који се налазио у Доњем Крају”, нити сви остали записи и посебна духовна места. Потребна је црква, јер се духовна Црква умножила и сазрела за своје конкретно физичко место окупљања. У троуглу град (народ) — ктитор (представник народа који може, али и хоће да дарује, као што је био кнез Милош) — црква (плод те народне потребе и ктиторске акције), долазимо до изградње и настанка свилајначке цркве. Тај део је ауторка обрадила на диван начин, који подразумева потпуно укључивање читаоца у ток радње и духовно зидање цркве и себе у њој.

Након ових назнака, ауторка прелази на документовано и изузетно поучно поглавље под називом „Парохијски живот”. Сваког теолога

радује поистовећивање парохијског и верског живота, што Ивана чини од прве реченице овог одељка истраживања, јер тиме сведочи да се наша **вера** изражава у цркви или, чак, **као Црква**, како нас учи наш митрополит браничевски, Игнатије. „Наша вера је Црква”, говори он и неуморно понавља латинску пословицу: *unus christianus – nullus christianus*. Парохијски живот врхуни у литургијском начину живота, у ономе чиме сам почео вечерашњу анализу: у одласку у цркву, на Евхаристију, на Причешће. То је уистину верски или парохијски живот, који се, сазнајемо на страницама ове књиге, у Свилајнцу формирао лагано и постојано, а који је крунисан постављањем свештеника и настанком неколико парохија (3–5, заједно са околним селима, о чему се у књизи могу наћи сви неопходни хронолошки и просополошки подаци).

„У XIX веку храм је поред своје примарне сакралне функције, представљао средиште социјалног живота локалне средине”, подсећа нас ауторка на једном месту. Поново један став, који има дубоку теолошку конотацију. Око цркве су се састајали наши људи, и ту, након Литургија обично доносили одлуке које се тичу живота и опстанка црквене заједнице неког простора. Од панађура, тих малих литургија после Литургије, преко регулисања међусобних комшијских и фамилијарних проблема, од брачних парница, па све до подизања устанака, све се некако око цркава дешавало и одигравало. Црквена порта је нашем народу вековима била оно што је

старим Грцима био трг — место где се народ пита и одлучује. А тај народ сабран на тргу у полис (грчки град-државу) звао се еклисија. На грчком се црква баш тако каже — еклисија. Заиста је у праву Ивана када каже да је црква средиште друштвеног живота једног града. На крају крајева, странице које следе овом цитату, то материјално потврђују. Слично ствари стоје са културном и просветном улогом свилајначке цркве. Отварање *Читаонице омладине ресавске* и формирање библиотеке у њеним оквирима директно су повезани са свилајначким свештеницима. Први председник Читаонице био је прота Милосав Богојевић. „Свештеник Павле Крстић, сматран великим ерудитом, био је посебно ангажован у формирању библиотеке у оквиру читаонице”, учимо из књиге коју вечерас представљамо. Гимназија овог града у многим својим аспектима настанка и постојања, суштински, животно, су повезани са Црквом овог града. Цитирам: „Гимназија је основана 1877. године, а међу првим наставницима налазио се свештеник Павле Крстић који је добровољно, без надокнаде предавао науку хришћанску и земљопис”. Своју дубоку просветну улогу свилајначка црквена општина је показала развијајући свест у народу о милосрђу и значају пружања помоћи онима којима је то било потребно (изражен рад на стипендирању ђака). Све ово се радило и у миру и у рату: „Дубоку повезаност свилајначке цркве са свакодневним животом варошког становништва потврђује и чињеница да су **током**

Другог светског рата црквене историје послужиле за збрињавање књижног фонда Ресавске библиотеке и покретање народне кухиње за избеглице”.

Црква постоји када има свој молитвени, богослужбени живот. За то је потребно цркву опремити. О томе говори посебно поглавље, које је до те мере прецизно представљено, да нема потребе овде понављати те речи. Уместо тога, још једна богословска белешка: опремање цркве је процес којим се жели показати да је она дом Божји и слика будућег Царства. За те ствари се не штеди. Попис ствари које су унете у ову Цркву и које се чувају говори о томе да се у нашем народу тај теолошки принцип чувао и очувао. Уношење злата и сребра у цркве означава нашу веру у будућност и вечни живот. Златна подлога на иконама и фрескама увек је указивала на Будући век и Васкрсење. Тако је и са црквеним сасудама, иконостасима (посебно поглавље посвећено овом битном делу црквеног здања), звонима (одлично описано освећење) и другим богослужбеним предметима: они су потврда наше љубави према Богу и Цркви његовој и покушај да се та љубав овековечи, да вечно траје, као злато.

Оволика брига за читаву цркву крунише се бригом за олтар. Овде већ и сама ауторка почиње да говори као богослов. Као што напомену смо, кад нешто заволите, почињете да се са тиме поистовећујете, нема више дистанце субјекат–објекат. Заиста, чујте Иванине речи: „Као

најсветији део храма олтар има сложену симболику повезану са идејом рајског простора и небеског Јерусалима”. На тај начин схватамо да наша брига за цркву, која се може показати ктиторским, добротворским и другим делањем, али свакако и описивањем и истраживањем црквеног простора, има везе са нашом вером и есхатолошком надом.

Почео сам вечерашњу промоцију књиге пред нама речима о љубави коју мора имати сваки аутор, ако жели да му књига буде јединствена и аутентична. Завршавам је позивањем на наду и веру. Ове три категорије чине човека доголиким бићем, учи нас апостол Павле у 1 Кор 13, у оној предивној химни љубави. Писати о цркви, значи певати о њој.

Датум пријема чланка: 26.6.2025.

Датум прихватања чланка за објављивање: 17.10.2025.